

POROČILO O TEMELJNIH PRAVICAH ZA LETO 2022

Leta 2021 je bil na področju varstva temeljnih pravic dosežen napredek, a je bilo hkrati opazno tudi nazadovanje. *Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2022*, ki ga je pripravila Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA), povzema razvoj glavnih dogodkov na tem področju ter izpostavlja dosežke in področja, ki še vedno vzbujajo skrb. Predstavlja mnenja agencije FRA o glavnem razvoju dogodkov na obravnavanih tematskih področjih in podaja utemeljitve za ta mnenja. Pri tem ponazarja jedrnat, vendar informativen pregled glavnih izzivov na področju temeljnih pravic, s katerimi se spopadajo EU in njene države članice.

MNENJA AGENCIJE EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

1 **[U SREDIŠČU]**

Socialne pravice in enakost z vidika okrevanja po pandemiji covid-19

3

Izvajanje in uporaba Listine na nacionalni ravni

6

Enakost in nediskriminacija

9

Razizem, ksenofobija in s tem povezana nestrpnost

12

Enakost in vključevanje Romov

15

Azil, vizumi, migracije, meje in integracija

17

Informacijska družba, zasebnost in varstvo podatkov

20

Otrokove pravice

23

Dostop do pravnega varstva

25

Napredek pri izvajanju Konvencije o pravicah invalidov

Rokopis je bil dokončan aprila 2022.

Niti Agencija Evropske unije za temeljne pravice niti osebe, ki delujejo v njenem imenu, niso odgovorne za uporabo podatkov iz te publikacije.

Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije, 2022

Print	ISBN 978-92-9461-827-6	ISSN 2467-2556	doi:10.2811/745700	TK-AM-22-001-SL-C
PDF	ISBN 978-92-9461-800-9	ISSN 2467-2785	doi:10.2811/767	TK-AM-22-001-SL-N

© Agencija Evropske unije za temeljne pravice, 2022

Reprodukcija je dovoljena z navedbo vira.

Za vsako uporabo ali reprodukcijo fotografij ali drugega gradiva, ki ni zaščiteno z avtorskimi pravicami Agencije Evropske unije za temeljne pravice, je treba pridobiti dovoljenje neposredno od imetnikov pravic.

Fotografije:

Naslovnica: © BGStock72/Adobe Stock; myboys.me/Adobe Stock; Lazyllama/Adobe Stock

Stran 1: © Rob/Adobe Stock

Stran 2: © BGStock72/Adobe Stock

Stran 2: © RioPatuca Images/Adobe Stock

Stran 3: © FRA

Stran 3: © Alexlmx/Adobe Stock

Stran 4: © Bluedesign/Adobe Stock

Stran 6: © Aleksander Kalka/NurPhoto/Getty Images

Stran 7: © Mangostar/Adobe Stock

Stran 8: © Ananass/Adobe Stock

Stran 9: © myboys.me/Adobe Stock

Stran 9: © dusanpetkovic1/Adobe Stock

Stran 10: © Ton Koene/Alamy Stock Photo

Stran 11: © Fizkes/Adobe Stock

Stran 12: © Birute/iStock

Stran 13: © FRA

Stran 14: © Philippe Huguen/AFP/Getty Images

Stran 15: © Jacopo/Adobe Stock

Stran 15: © BalkansCat/iStock

Stran 16: © Elmar Gubisch/Adobe Stock

Stran 16: © Henry-Martin Klemt/Adobe Stock

Stran 17: © Jirsak/Adobe Stock

Stran 17: © Gorodenkoff/Adobe Stock

Stran 18: © Vitalii Vodolazsky/Adobe Stock

Stran 19: © Michael Traitov/Adobe Stock

Stran 20: © New Africa/Adobe Stock

Stran 20: © Ralf Geithe/Adobe Stock

Stran 21: © Jenny Matthews/Getty Images

Stran 22: © Emin Ozkan/Adobe Stock

Stran 23: © Jirsak/AdobeStock

Stran 24: © AJ_stock_photos/Adobe Stock

Stran 24: © Corgarashu/Adobe Stock

Stran 25: © Chansom Pantip/Adobe Stock

Stran 26: © Jenny Sturm/Adobe Stock

Stran 27: © Seventyfour/Adobe Stock

Stran 28: © Nathaphat Nampix/Adobe Stock

SOCIALNE PRAVICE IN ENAKOST Z VIDIKA OKREVANJA PO PANDEMII COVIDA-19

Pandemija covid-19 je vplivala na uživanje socialnih pravic ljudi, čeprav ne za vse enako. Precejšen del prebivalcev EU so prizadeli čezmerna umrljivost, povečano tveganje revščine, omejitve pri zaposlovanju, nezadosten dostop do digitalne infrastrukture, okrnjen dostop do zdravstvenega varstva, otroškega varstva, izobraževanja in usposabljanja, omejitve pri udeležbi v družbi in zahtevne razmere pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja.

EU se je hitro odzvala z ukrepi Evropske komisije in nekaterih agencij, vključno z Evropskim centrom za preprečevanje in obvladovanje bolezni, ki zagotavlja podrobno tedensko analizo epidemioloških razmer, in Evropsko agencijo za zdravila, ki proučuje zdravljenje in cepiva proti covidu-19. Poleg tega je bilo državam članicam prek mehanizma za okrevanje in odpornost na voljo 723,8 milijarde EUR za odpravo socialnih posledic pandemije. Posledično so države članice predlagale več kot 850 ukrepov za izboljšanje uresničevanja socialnih pravic med okrevanjem po pandemiji.

Izvajanje teh ukrepov je treba sistematično spremljati z vidika skladnosti s temeljnimi pravicami, da se zagotovi njihova učinkovita in uspešna uporaba ter da se spoštujejo pravice ljudi. Vendar v državah članicah z zakonom določeni organi s področja človekovih pravic običajno ne sodelujejo pri spremljanju učinkovitosti ukrepov za spodbujanje socialnih pravic, sprejetih v načrtih za okrevanje in odpornost.

Zavezanost EU spoštovanju socialnih pravic je zapisana v pravnem redu Unije, kar je razvidno iz členov 4, 9 in 151 Pogodbe o delovanju Evropske unije, člena 3 Pogodbe o Evropski uniji in naslova IV Listine EU o temeljnih pravicah, ki se nanaša na solidarnost.

Leta 2021 so se EU in države članice na pandemijo covid-19 odzvale z obnovitvijo zaveze k uresničevanju socialne Evrope, kar sta pokazala socialni vrh v Portu in akcijski načrt za evropski steber socialnih pravic. Uredba o vzpostavitvi mehanizma za okrevanje in odpornost (2021/241) odraža pravne in politične zaveze Unije ter od držav članic zahteva, da pojasnijo, kako bodo njihovi nacionalni načrti za okrevanje in odpornost prispevali k izvajanju evropskega stebra socialnih pravic. Uredba vključuje tudi sklicevanja na temeljne pravice, na primer glede varstva podatkov, varstva okolja in enakosti.

EU je prek omenjenega mehanizma državam članicam dala na voljo 723,8 milijarde EUR, tudi za odpravo socialne škode, ki jo je povzročila pandemija, zato ta mehanizem pomeni zavezanost Unije k izgradnji pravičnejše, vključujoče in socialne Evrope. Državam članicam je omogočil, da so predlagale več kot 850 ukrepov, ki naj bi vodili k spodbujanju socialne in teritorialne kohezije ter bi lahko prispevali k uresničevanju socialnih pravic. Ti ukrepi obravnavajo številne

MNENJE AGENCIJE FRA 1.1

EU in njene države članice bi morale z izplačilom sredstev iz mehanizma za okrevanje in odpornost v skladu z vsemi ustreznimi pravnimi obveznostmi in političnimi zavezami spodbujati socialne pravice ljudi v ranljivem položaju, ki jih je pandemija najbolj prizadela. Države članice EU bi morale financirane ukrepe prilagoditi, če se ugotovi, da niso dovolj učinkoviti pri odpravljanju socialne ranljivosti ljudi.

primere socialne ranljivosti različnih skupin prebivalstva v EU, vključno z ženskami, otroki in mladimi v ranljivem položaju, invalidi, starostniki, Romi in osebami v negotovih delovnih razmerah.

Na splošno so države članice v svoje nacionalne načrte za okrevanje in odpornost vključile ukrepe za izboljšanje kakovosti izobraževanja, zaposlitvenih možnosti in vključevanja na trg dela. Nekateri izmed njih so posebej namenjeni otrokom in mladostnikom. Drugi ukrepi se nanašajo na reformo sistemov socialne varnosti in socialnih sistemov, nekateri pa na izboljšanje dostopa do zdravstvenega varstva in dolgotrajne oskrbe.

MNENJE AGENCIJE FRA 1.2

EU in države članice bi morale zagotoviti, da se nobena sredstva iz mehanizma za okrevanje in odpornost ne uporabljajo na način, ki ni združljiv z Listino EU o temeljnih pravicah ali Konvencijo o pravicah invalidov. Evropska komisija in države članice EU bi morale vzpostaviti učinkovite mehanizme za spremljanje temeljnih pravic v zvezi s tem mehanizmom. Pristojnim organom držav članic se priporoča, naj se v tem postopku sistematično in smiselno posvetujejo s svojimi z zakonom določenimi organi s področja človekovih pravic in enakosti. V okviru tega bi se lahko z njimi posvetovali o vzpostavitvi sistemov za zagotavljanje skladnosti z Listino EU o temeljnih pravicah in obveznostmi, ki izhajajo iz Konvencije o pravicah invalidov. Države članice EU bi lahko razmislile tudi o vključitvi z zakonom določenih organov s področja človekovih pravic in enakosti v ocene učinkov ukrepov za okrevanje.

Javna sredstva, med njimi tudi sredstva EU, imajo ključno vlogo pri zagotavljanju zaščite temeljnih pravic, vključno s socialnimi pravicami. To še posebej velja, če pristojni organi zagotovijo, da ne financirajo dejavnosti, ki niso združljive s temeljnimi pravicami. Za to je potrebno učinkovito spremljanje uporabe sredstev v praksi.

Uredba o vzpostavitvi mehanizma predvideva, da države članice dvakrat na leto v okviru evropskega semestra poročajo o napredku pri uresničevanju načrtov za okrevanje in odpornost (člen 27). Vendar uredba ne vsebuje zaščitnih ukrepov za spremljanje skladnosti izdatkov s temeljnimi pravicami, primerljivih s tistimi iz uredbe o skupnih določbah, v zvezi z vzpostavitvijo nacionalnih mehanizmov spremljanja ali vključevanjem z zakonom določenih nacionalnih organov s področja človekovih pravic ali enakosti v te mehanizme.

Nekatere države članice so v svojih načrtih predlagale ukrepe, ki bi lahko vzbujali zaskrbljenost glede združljivosti z Listino EU o temeljnih pravicah ali Konvencijo o pravicah invalidov. Na primer, uporaba sredstev iz mehanizma za prenovo ali izgradnjo institucij za invalide morda ni v skladu s členom 19 Konvencije o pravicah invalidov, v katerem sta obravnavana samostojno življenje in vključenost v skupnost.

2

IZVAJANJE IN UPORABA LISTINE NA NACIONALNI RAVNI

Svet je izrazil popolno zavezanost Strategiji Evropske komisije za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU. Desetletna strategija in sklepi Sveta dajejo velik poudarek uporabi Listine na nacionalni ravni in poudarjajo pomen nacionalnih akterjev.

Dokazi, zbrani v letu 2021, kažejo, da sodišča, parlamenti, vlade in drugi organi na nacionalni ravni še naprej uporabljajo Listino, ki se omenja v sodbah, ocenah učinka in parlamentarnih razpravah. Znanih je nekaj primerov političnih pobud, katerih cilj je izboljšati seznanjenost z Listino. Toda za zdaj ni videti, da bi nacionalni organi strategijo Komisije in sklepe Sveta izvajali z usklajenim, dolgoročnim načrtovanjem. Kljub temu bi lahko bilo imenovanje nacionalnih informacijskih točk za Listino znak, da bo napredek morda vidnejši leta 2022.

Raven EU

V začetku marca 2021 je Svet Evropske unije sprejel sklepe o okrepitvi uporabe Listine o temeljnih pravicah v Evropski uniji. Ti sklepi lahko prispevajo k boljši uporabi Listine na nacionalni ravni in s tem k boljšemu varstvu temeljnih pravic v državah članicah EU. Svet poziva k okrepitvi usposabljanja in ozaveščanja, boljšim pravilom o pripravi zakonodaje, večji izmenjavi izkušenj in praks pri uporabi Listine, strogim pogojem iz Listine glede sredstev EU, večji usklajenosti glede zadev, povezanih z Listino, močnejšim nacionalnim institucijam za človekove pravice in večjemu sodelovanju s civilno družbo.

Strategija Evropske komisije o Listini je spodbudila tudi odziva Odbora regij in Evropskega ekonomsko-socialnega odbora. Odbora sta poudarila pomen vključevanja regionalnih in civilnodružbenih akterjev. Evropski parlament je poudaril pomen spremljanja izvajanja vseh pravic iz Listine.

MNENJE AGENCIJE FRA 2.1

Institucije EU bi morale svoje dokumente politike, sprejete leta 2021, uporabiti kot merila uspešnosti prihodnjih prizadevanj za zagotovitev, da se Listina v celoti uporablja. Za vsak pregled izvajanja teh dokumentov politike je potrebno redno zbiranje podatkov, informacij in izkušenj ustreznih nacionalnih in lokalnih akterjev.

Svet bi lahko na primer glavna področja, opredeljena v svojih sklepih o Listini iz leta 2021, uporabil kot referenčni okvir za prihodnje pripombe o uporabi Listine o temeljnih pravicah. Pri pripravi takšnih letnih nadaljnjih sklepov o Listini bi Svet lahko razmislil o organizaciji interaktivne in na dokazih temelječe izmenjave v ustrezni delovni skupini Sveta za spodbujanje vzajemnega učenja, pri čemer bi sodelovale tudi nacionalne informacijske točke za Listino.

Agencije in organi EU bi lahko razmislili o posne-manju zglede agencij za pravosodje in notranje zadeve ter redno preverjali, kako lahko še več prispevajo k izvajanju in spodbujanju pravic iz Listine.

Redno zbiranje obetavnih praks pri uporabi Listine se je začelo s prenovljenim portalom e-pravosodje, ki ga je zagotovila Evropska komisija. Devet agencij za pravosodje in notranje zadeve je izvedlo drugo letno izmenjavo izkušenj z Listino, na kateri so razpravljali o raznih ukrepih, uvedenih za zagotavljanje in spodbujanje uporabe Listine v okviru svojih mandatov.

Vsi ti dokumenti in dogodki na ravni EU v letu 2021 so dobra osnova za nadaljnji razvoj.

MNENJE AGENCIJE FRA 2.2

Države članice EU, ki še niso vzpostavile informacijskih točk za Listino, k čemur poziva strategija o Listini, bi morale to storiti kmalu, da bi spodbudile usklajeno in učinkovito izvajanje strategije o Listini.

Države članice EU bi morale razmisliti o izvajanju strategije Evropske komisije o Listini in sklepov Sveta Evropske unije o Listini prek strukturiranega postopka, ki temelji na konkretnih ciljih, mejnikih in časovnih okvirih. V ta namen bi se lahko pripravil poseben akcijski načrt za izvajanje Listine ali bi se v že pripravljene akcijske načrte ali strategije vključili posebni sklici nanjo.

Države članice EU bi morale razmisliti o proučitvi stopnje strokovnega znanja o Listini, ki ga zagotavljajo pri strokovnem usposabljanju prihodnjih in delujočih sodnikov, tožilcev in drugih pravnih strokovnjakov, da bi pripravile ukrepe za odpravo morebitnih pomanjkljivosti v zvezi s tem, pri čemer bi črpale iz zdajšnjega strokovnega znanja nacionalnih in mednarodnih institucij za usposabljanje in uporabile orodja, ki so na voljo na mednarodni ravni, na primer orodja, ki jih je razvila agencija FRA.

Nacionalna raven

Sklepi Sveta kažejo, da je bil leta 2021 velik poudarek namenjen nacionalni ravni upravljanja. Ta trend temelji na strategiji o Listini iz leta 2020, v kateri je Evropska komisija države članice pozvala, naj sprejmejo konkretne ukrepe, na primer: naj vzpostavijo informacijske točke v nacionalnih upravah, prilagodijo postopke v zvezi z ocenami učinkov in pravnim nadzorom, zagotovijo, da odbori, ki imajo dovolj strokovnega znanja o Listini, spremljajo upravljanje sredstev EU, ali ustanovijo ali okrepijo nacionalne institucije za človekove pravice. Države članice je pozvala še, naj razširijo ukrepe politike, povezane z Listino, na področju usposabljanja, ozaveščanja ali spodbujanja podpornega in varnega okolja za organizacije civilne družbe in zagovornike pravic.

Da bi vse to dosegli, je potrebna sprememba v kulturi temeljnih pravic na nacionalni ravni. Praksa na področju temeljnih pravic je še vedno osredotočena na nacionalno ustavno pravo in EKČP, kar kažejo sodne zadeve, ter obrazložitve temeljnih pravic, uporabljene v okviru priprave zakonodaje. To kaže, da dodana vrednost Listine še ni dovolj izkoriščena in da medsebojno delovanje med Listino in nacionalno zakonodajo ter Listino in EKČP še ni dovolj vključeno v običajne programe usposabljanja.

Poleg tega je na nacionalni ravni mogoče zaznati le nekaj opaznih prizadevanj za izvajanje strategije o Listini v strukturiranem postopku s konkretnimi cilji, mejniki in časovni okvir. Vzpostavitev informacijskih točk za Listino je pomemben prvi korak v tej smeri, saj lahko usmerjajo izvajanje strategije o Listini ali pomagajo pri njem. Vendar je doslej informacijske točke za Listino imenovala le polovica držav članic.

Lokalna raven

Kar zadeva lokalno raven upravljanja, je treba spomniti, da se Listina uporablja za „regionalne ali lokalne organe ter za javne organizacije pri njihovem izvajanju prava Unije“ (glej pojasnila, člen 51, *Uradni list Evropske unije* C 303, 14.12.2007, str. 17). Vlade bi morale zagotoviti izmenjavo svojih izkušenj in prakse, da bi omogočile vzajemno učenje. Leta 2021 je Evropska komisija na evropskem portalu e-pravosodje odprla razdelek, v katerem si lahko države članice tudi na lokalni ravni izmenjujejo dobre prakse glede uporabe Listine in ozaveščanja o njej. Vendar se doslej portal ni veliko uporabljal v ta namen.

V strategiji Evropske komisije o Listini so izraz „lokalno“ oziroma njegove izpeljanke uporabljeni 17-krat. Strategija države članice poziva tudi, naj poleg izmenjave dobrih praks iz Listine na lokalni ravni ter spodbujanja podpornega in varnega okolja za organizacije civilne družbe in zagovornike pravic na lokalni ravni zagotovijo tudi zadostne smernice na lokalni ravni, da bodo lokalni organi lahko izpolnjevali svoje obveznosti iz Listine. Strategija opozarja tudi na potencial lokalnih organov za ozaveščanje o pravicah ljudi in o tem, kaj lahko ljudje storijo, če so njihove pravice kršene.

Tudi v sklepih Sveta, sprejetih marca 2021, se poudarja vloga regionalnih in lokalnih uprav, vključno z javnimi uslužbenci, pri tem, da se pri oblikovanju politik upošteva Listina in se zagotovi skladnost s temeljnimi pravicami, ter pri spodbujanju kulture temeljnih pravic na vseh ravneh izvršilne veje oblasti.

Vendar je iz **analize podatkov o posvetovanjih** Evropske komisije med pripravo strategije o Listini, ki jo je izvedla agencija FRA, razvidno, da lokalne uprave niso dobro seznanjene z Listino. Ni dvoma, da lahko lokalna raven omogoči boljše varstvo in spodbujanje temeljnih pravic. Leta 2021 je agencija FRA na primer predlagala okvir, katerega cilj je spodbuditi več mest v EU, da postanejo mesta človekovih pravic in pripomorejo k razvoju lokalne kulture pravic.

MNENJE AGENCIJE FRA 2.3

Države članice bi se morale o novi strategiji o Listini pogovoriti z lokalnimi in regionalnimi organi ter proučiti, kako bi lahko najboljše prispevali k spodbujanju temeljnih pravic in Listine.

Lokalni in regionalni organi bi morali zagotoviti, da se njihovi instrumenti, postopki in politike sklicujejo na Listino. Zdajšnje lokalne prakse bi bilo treba sporočiti novim nacionalnim informacijskim točkam, da bi se zagotovila izmenjava teh praks in izkušenj z drugimi državami članicami, na primer prek evropskega portala e-pravosodje.

Mesta bi lahko razmislila o tem, da bi postala mesta človekovih pravic in okrepila vprašanja temeljnih pravic pri svojem delu, programih in dejavnostih. V zvezi s tem bi lahko bil koristen okvir za krepitev pravic na lokalni ravni, kar predlaga agencija FRA.

Odbor regij bi lahko razmislil o rednem zagotavljanju foruma za izmenjavo izkušenj in obetavnih praks v zvezi z Listino.

3

ENAKOST IN NEDISKRIMINACIJA

Leta 2021 je bila 21. obletnica direktiv EU o enakosti. To je spodbudilo pregled dosežkov in zamujenih priložnosti ter ocene izvajanja zakonodaje, predvsem pa razmislek o nadaljnjih korakih. Letos se poglavje osredotoča na diskriminacijo LGBTI oseb in diskriminacijo državljanov EU na podlagi državljanstva.

Kršitev pravic LGBTI oseb v nekaterih državah članicah ter povečanje s tem povezanih kaznivih dejanj iz sovraštva in incidentov sovražnega govora – kar lahko odraža dejansko povečanje števila incidentov in večjo pripravljenost, da se prijavijo – sta spodbudila odziv številnih mednarodnih institucij. Hkrati se v mednarodni in nacionalni sodni praksi vse bolj priznavajo družinske pravice istospolnih parov in homoseksualnih staršev.

Na voljo so dokazi, da so državljani EU žrtve diskriminacije na podlagi državljanstva na različnih področjih življenja, vendar se podatki o tem skoraj ne zbirajo.

Leta 2021 so nekateri ukrepi za boj proti pandemiji koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) negativno vplivali na LGBTI osebe, poleg tega so se državljani EU spopadali z nekaterimi težavami pri prečkanju meja EU ter pri cepljenju ali evidentiranju cepljenja.

Letos se poglavje osredotoča na diskriminacijo LGBTI oseb in diskriminacijo državljanov EU na podlagi državljanstva.

MNENJE AGENCIJE FRA 3.1

V zvezi z načrtovano zakonodajno pobudo o priznavanju starševstva in s tem povezanimi ukrepi bi morala Evropska komisija državam članicam zagotoviti ustrezen okvir in dodatna navodila za zagotovitev vzajemnega priznavanja starševstva za istospolne pare.

Države članice EU bi morale izvajati ukrepe, vključene v strategijo EU za enakost LGBTIQ oseb, s pripravo nacionalnih akcijskih načrtov in strategij ter s krepitvijo pravne zaščite LGBTIQ oseb pred nasiljem in sovražnim govorom.

Leto 2021 so se v mednarodni in nacionalni sodni praksi vse bolj priznavale družinske pravice istospolnih parov in homoseksualnih staršev. Vendar je vzajemno priznavanje istospolnega starševstva med državami EU še vedno težavno zaradi neskladij v obsegu pravnega priznavanja istospolnih parov in njihovih družinskih pravic v državah članicah (kar zadeva posvojitve, nadomestno materinstvo ali oploditev z biomedicinsko pomočjo). To ustvarja pravno negotovost in posega ne le v pravico do prostega gibanja, temveč tudi v pravico do družinskega življenja, kadar se zavrne priznanje družinskih vezi med starši in otroki, ki so pravno ugotovljene v drugi državi.

Evropska komisija je priznala, da lahko razlike v pravilih držav članic o starševstvu in pomanjkanje kolizijskih pravil EU v zvezi s tem družinam povzročajo težave pri prečkanju meja v EU. Komisija razmišlja o zakonodajni pobudi o čezmejnem priznavanju starševstva med državami članicami EU. Predlog bi določil skupna kolizijska pravila in skupne določbe o priznavanju sodnih odločb o starševstvu. Čeprav spada materialno pravo o starševstvu

v okviru prava držav članic, lahko EU v skladu s členom 81(3) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU) sprejme ukrepe, ki zadevajo družinsko pravo s čezmejnimi posledicami.

Zaradi razlik v pravnih okvirih držav članic je čezmejno priznavanje starševstva še posebej težko za istospolne starše. To posega v pravico do spoštovanja družinskega življenja in otrokove pravice ter v otrokove pravice, ki izhajajo iz državljanstva EU.

Sodišče EU je v zadevi *V.M.A. proti Stolichna obshtina* priznalo družinske vezi med staršema istega spola in njunim otrokom. Opomnilo je, da lahko države članice odstopajo od svojih obveznosti iz zakonodaje EU o prostem gibanju le, če ne kršijo temeljnih pravic iz Listine o temeljnih pravicah. Sodišče je ugotovilo, da bi bilo to, da bi bil ta otrok prikrajšan za razmerje z enim od svojih staršev v okviru uresničevanja svoje pravice do prostega gibanja ali da bi mu bilo uresničevanje te pravice dejansko onemogočeno ali čezmerno oteženo, ker so njegovi starši istega spola, v nasprotju s temeljnimi pravicami iz členov 7 (pravica spoštovanja družinskega življenja) in 24 (pravice otroka) Listine. Poudarilo je, da obveznost priznavanja razmerja med starši in otrokom v okviru prostega gibanja ne posega v nacionalno identiteto in pristojnosti.

Poleg tega so ukrepi za zajezitev pandemije, vključno z omejitvami gibanja in omejitvami vstopa v države članice, nesorazmerno prizadeli partnerje in otroke LGBTIQ oseb ter mlade LGBTIQ osebe v številnih državah članicah. Opazno se je povečalo število primerov nasilja v družini in sovražnega govora ter kaznivih dejanj iz sovraštva, ob tem je bil omejen dostop do psihološke pomoči in zdravstvenega varstva.

Glede na to pridobiva strategija EU za enakost LGBTIQ oseb vse večji pomen. V njej so opredeljeni ciljno usmerjeni ukrepi v zvezi s štirimi glavnimi stebri: obravnavanje diskriminacije, zagotavljanje varstva, razvoj vključujočih družb in vodilna vloga v pozivu za enakost LGBTIQ oseb po vsem svetu. Kot je napovedano v strategiji, je Komisija leta 2021 ustanovila podskupino za enakost LGBTIQ oseb v okviru **skupine EU na visoki ravni za nediskriminacijo, enakost in raznolikost** za podporo in spremljanje napredka v državah članicah na področju pravic LGBTIQ oseb, vključno s pripravo nacionalnih akcijskih načrtov.

Številne države članice so sprejele nacionalne akcijske načrte za boj proti diskriminaciji na splošno, ki so vključevali pravice LGBTIQ oseb. Druge so pripravile akcijske načrte, posebej namenjene enakosti LGBTIQ oseb. Ti akcijski načrti, ki so bili podprti že v okviru seznama ukrepov za spodbujanje enakosti LGBTIQ oseb za obdobje 2015–2019, so potrebni za prepoznavanje posebnih potreb LGBTIQ oseb po zaščiti njihovih pravic in za uvedbo posebnih ukrepov.

MNENJE AGENCIJE FRA 3.2

V okviru zakonodaje EU bi morale države članice EU zagotoviti, da nobena zakonodaja niti upravna praksa ne povzročata diskriminacije državljanov EU in v nekaterih okoliščinah njihovih družinskih članov na podlagi državljanstva. Redno zbiranje podatkov in izkušenj bo koristen prispevek v zvezi s tem.

Evropska komisija bi morala okrepiti pomoč državam članicam pri izmenjavi informacij in ozaveščanju glede preprečevanja diskriminacije državljanov EU na podlagi državljanstva.

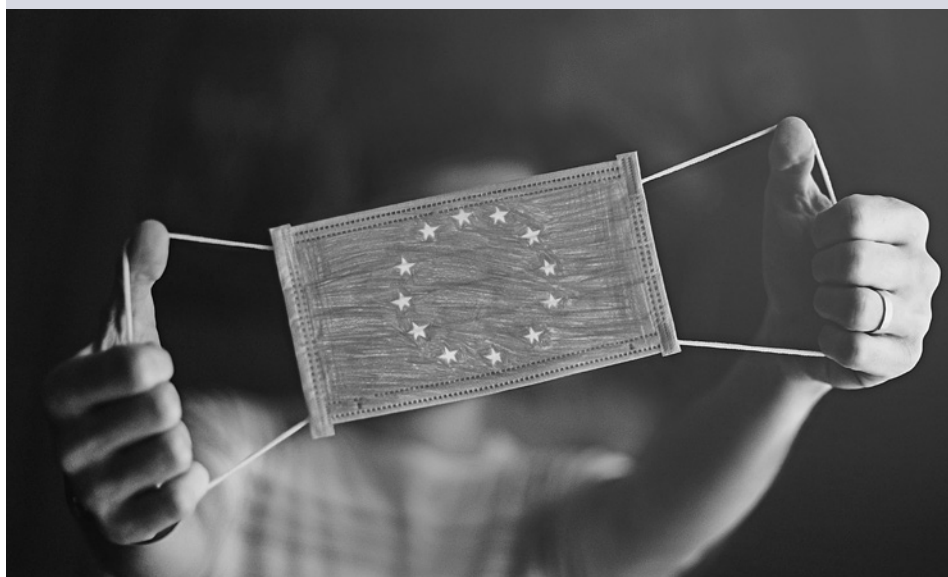
Diskriminacija državljanov EU na podlagi državljanstva lahko ustvari ovire za prosto gibanje, tudi če ni neposredno povezana z izvajanjem zakonodaje o prostem gibanju.

Tako člen 18 PDEU kot člen 21(2) Listine določata, da je v okviru zakonodaje EU prepovedana vsakršna diskriminacija na podlagi državljanstva. Ta prepoved ima neposreden horizontalen in vertikalni učinek. To pomeni, da se lahko posamezniki pod določenimi pogoji nanjo sklicujejo proti zasebnim subjektom in državnim organom.

Člen 24(1) direktive o prostem gibanju (2004/38/ES) potrjuje temeljno zavezanost načelu enakega obravnavanja državljanov EU, izraženo v Pogodbah: „[V]si državljani Unije, ki na podlagi te direktive prebivajo na ozemlju države članice gostiteljice, [bi morali] uživati enako obravnavanje kot državljani te države članice v okviru Pogodbe. Uživanje te pravice se razširi na družinske člane, ki niso državljani države članice in ki imajo

pravico do prebivanja ali do stalnega prebivanja.“ Člen 4 direktive o prostem gibanju delavcev (2014/54/EU) zavezuje države članice k določitvi organov za spodbujanje, analizo, spremljanje in podporo enakega obravnavanja delavcev Unije in njihovih družinskih članov brez diskriminacije na podlagi državljanstva ter brez kakršnega koli neupravičenega omejevanja in oviranja pravice do prostega gibanja.

Dokazi iz raziskave agencije FRA iz leta 2021 kažejo, da se državljani EU in njihovi družinski člani še vedno spopadajo z diskriminacijo na podlagi državljanstva na različnih področjih, vključno z obdavčitvijo, pravico do opravljanja poklica ter dostopom do blaga in storitev, med drugim zdravstvenih storitev ali socialnih prejemkov. Med pandemijo covid-19 so nekateri ukrepi, vključno z uvedbo načrtov cepljenja ali omejitvami potovanja, negativno vplivali na državljane EU iz drugih držav članic. Čeprav se zdi, da diskriminacija na podlagi državljanstva ni zelo razširjena v primerjavi z drugimi razlogi za diskriminacijo, je o njej premalo podatkov. Poleg tega je premajhna ozaveščenost o tem, kdaj se zgodi takšna diskriminacija, čeprav je državljanstvo EU eden od stebrov integracije EU, kot je Sodišče EU večkrat ponovilo in kot poudarja Komisija v svojih triletnih poročilih o državljanstvu.

4

RASIZEM, KSENOFOBIA IN S TEM POVEZANA NESTRPNOST

Rasistična kazniva dejanja iz sovraštva in sovražni govor so se leta 2021 nadaljevali po vsej EU. Za pandemijo koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) so še naprej krivili migrante in etnične manjšine, vključno z Romi, judi, muslimani in Azijci.

Evropska komisija je sprejela odločne ukrepe za izvajanje veljavne zakonodaje EU, tako da je začela postopek za ugotavljanje kršitev proti 11 državam članicam EU, ker okvirnega sklepa o rasizmu in ksenofobiji niso v celoti in pravilno vključile v nacionalno zakonodajo. Države članice je pozvala še, naj bolje izvajajo določbe direktive o rasni enakosti.

Države članice so v skladu z zavezami EU za boj proti rasizmu sprejele nacionalne akcijske načrte za boj proti rasizmu in še naprej krepile ukrepe za odpravljanje vrzeli v podatkih ter razvoj struktur in procesov za učinkovito poročanje o rasističnih incidentih.

Okvirni sklep Sveta o rasizmu in ksenofobiji (2008/913/PNZ) določa skupni kazenskopравни pristop k oblikam rasizma in ksenofobije, ki pomenijo sovražni govor in kazniva dejanja iz sovraštva. Leta 2021 je Evropska komisija začela postopek za ugotavljanje kršitev proti 11 državam članicam, ki navedenega okvirnega sklepa niso v celoti in pravilno vključile v nacionalno zakonodajo. Evropsko sodišče za človekove pravice in nacionalna vrhovna sodišča so omejila izkoriščanje svobode govora za upravičevanje sovražnega govora in spodbujanja k sovraštvu.

Rasizem je v letu 2021 še naprej pomenil resne izzive po vsej EU. Iz uradnih in neuradnih poročil je razvidno, da so se rasistična kazniva dejanja iz sovraštva in incidenti sovražnega govora nadaljevali. Poleg tega so mednarodni in nacionalni organi za človekove pravice med pandemijo izrazili zaskrbljenost zaradi vse pogostejšega sovražnega govora na spletu, ki ga pogosto izvajajo mediji ali politiki ter je usmerjen proti migrantom in etničnim manjšinam.

MNENJE AGENCIJE FRA 4.1

Države članice EU bi morale v celoti in pravilno prenesti in uporabljati določbe Okvirnega sklepa Sveta o boju proti rasizmu in ksenofobiji. Med drugim bi morale sprejeti potrebne ukrepe za zagotovitev, da rasistični ali ksenofobični motiv velja za oteževalno okoliščino ali da sodišča tak motiv upoštevajo pri določanju kazni.

MNENJE AGENCIJE FRA 4.2

Države članice EU bi morale močno izboljšati učinkovitost svojih ukrepov in institucionalnih ureditev za polno uporabo določb direktive o rasni enakosti, zlasti kar zadeva učinkovite, sorazmerne in odvračilne sankcije v primeru kršitev obveznosti iz navedene direktive. To lahko prispeva k zmanjšanju ovir, s katerimi se srečujejo pripadniki etničnih manjšin in migranti pri dostopu do izobraževanja, zaposlitve, blaga in storitev – vključno s stanovanji – in socialnega varstva.

Člen 21 Listine EU o temeljnih pravicah prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi etničnega porekla ali rase. Podobno direktiva o rasni enakosti (2000/43/ES) prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi narodnosti ali rase pri dostopu do izobraževanja, zaposlitve, storitev, vključno s stanovanji, ter socialne zaščite, vključno z zdravstvenim varstvom. Kot je navedeno v poročilih Evropske komisije in mednarodnih organov za spremljanje človekovih pravic, številne države članice določb direktive še vedno ne izvajajo v celoti, čeprav je od njenega sprejetja minilo že 21 let.

Komisija je nadaljevala postopke za ugotavljanje kršitev proti trem državam članicam, ki so diskriminirale romske otroke pri izobraževanju. Ugotovitve anket in testiranja diskriminacije razkrivajo, da so leta 2021 etnične manjšine, vključno z migranti, še naprej doživljale diskriminacijo in institucionalni rasizem na različnih področjih življenja. V EU se še vedno izvaja diskriminatorno profiliranje na podlagi etnične pripadnosti, kar potrjujejo poročila organov za spremljanje.

MNENJE AGENCIJE FRA 4.3

Države članice EU naj oblikujejo namenske nacionalne akcijske načrte ali strategije za boj proti rasizmu, rasni diskriminaciji, ksenofobiji in povezanim oblikam nestrpnosti. Nacionalna prizadevanja bi se morala ravnati po skupnih vodilnih načelih za nacionalne akcijske načrte za boj proti rasizmu in na njih temeljiti ter zagotavljati udeležbo ustreznih partnerjev in organizacij civilne družbe in sodelovanje z njimi. Države članice bi morale zagotoviti, da pri oblikovanju, izvajanju in spremljanju nacionalnih akcijskih načrtov za boj proti rasizmu vsi ukrepi upoštevajo zanesljive podatke o enakosti in na njih temeljijo.

EU je začela leta 2021 postavljati temelje za izpolnjevanje zavez iz prvega akcijskega načrta EU za boj proti rasizmu. Omeniti je treba, da je skupina EU na visoki ravni za boj proti rasizmu, ksenofobiji in drugim oblikam nestrpnosti sprejela skupna vodilna načela za nacionalne akcijske načrte za boj proti rasizmu.

Napredek na nacionalni ravni podpira širša prizadevanja na ravni EU. Nekatere države članice so leta 2021 prvič sprejele nacionalne akcijske načrte za boj proti rasizmu. Zaradi različnih nacionalnih okvirov so druge države članice ukrepe proti rasizmu vključile v širše politike o nediskriminaciji ali razvile strategije, ki obravnavajo posebne oblike in manifestacije rasizma, kot so strategije proti antisemitizmu.

Kljub nekaterim pozitivnim spremembam pri odpravljanju vrzeli v podatkih na nacionalni ravni je na splošno premalo podatkov o izkušnjah z rasizmom in diskriminacijo na podlagi rase ali etnične pripadnosti v vsej EU. Pomanjkanje zanesljivih in celovitih podatkov ovira učinkovito oblikovanje, izvajanje in spremljanje akcijskih načrtov za boj proti rasizmu ter EU in državam članicam preprečuje učinkovito spremljanje stanja enakosti.

Ugotovitve iz nacionalnih podatkov in podatkov agencije FRA stalno kažejo precej nezadostno poročanje o izkušnjah z diskriminacijo in nasiljem zaradi predsodkov. Nezadostno prijavljanje ogroža pravice žrtev, da poiščejo podporo in zaščito, ter onemogoča zagotavljanje enakega dostopa do sodnega varstva za vse. Ogroža prizadevanja nacionalnih organov pri preiskovanju in kaznovanju zločinov iz sovraštva.

Leta 2021 je skupina EU na visoki ravni za boj proti rasizmu, ksenofobiji in drugim oblikam nestrpnosti sprejela ključna vodilna načela za spodbujanje prijavljanja kaznivih dejanj iz sovraštva. Načela se osredotočajo na žrtve, njihov cilj pa je zagotoviti okvir za usmerjanje nacionalnih prizadevanj za odpravo ovir za prijavo ter vzpostavitev struktur in procesov, ki podpirajo učinkovito prijavljanje kaznivih dejanj iz sovraštva. Številne države članice so poročale o zavzetih prizadevanjih za učinkovite sisteme prijavljanja, kot so ciljne dejavnosti ozaveščanja skupin, ki jim grozi, da postanejo žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva, krepitev zmogljivosti organov kazenskega pregona in ukrepi za okrepljeno sodelovanje.

MNENJE AGENCIJE FRA 4.4

Države članice EU so pozvane, naj uporabijo ključna vodilna načela za spodbujanje prijavljanja, ki se lahko uporabijo tudi kot ocenjevalni okvir za opredelitev nacionalnih ukrepov za oblikovanje in izvajanje na žrtve osredotočenega pristopa k prijavljanju kaznivih dejanj iz sovraštva. Države članice bi si morale še naprej prizadevati za ustvarjanje struktur, ki olajšajo prijavljanje, na primer z uvedbo storitev tretjih oseb za prijavljanje ter krepitev zmogljivosti uslužbencev organov kazenskega pregona za odkrivanje in evidentiranje morebitnih kaznivih dejanj iz sovraštva. Poleg tega bi morale okrepiti sodelovanje z organizacijami civilne družbe in organizacijami za podporo žrtvam ter se vključiti v prilagojene ukrepe ozaveščanja, da bi dosegle tiste, pri katerih obstaja nevarnost, da postanejo žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva.

5

ENAKOST IN VKLJUČEVANJE ROMOV

Svet Evropske unije je leta 2021 sprejel priporočilo o enakosti, vključevanju in udeležbi Romov. Države članice EU poziva, naj sprejmejo nacionalni strateški okvir za Rome in si po najboljših močeh prizadevajo za dosego ciljev novega strateškega okvira EU za Rome do leta 2030. EU in države članice so razvile številne pobude za vključitev Romov in potujočih skupin v pripravo strategij in se posvetovale z ustreznimi zainteresiranimi stranmi, kot so organi za enakost in nacionalne institucije za človekove pravice.

EU je vključevanje Romov vključila v številne dokumente politike in zakonodajne dokumente. Toda večina držav članic vključevanja Romov ni vključila v svoje glavne nacionalne strategije in ukrepe o najpomembnejših področjih, kot so zaposlovanje, izobraževanje, zdravje in stanovanja.

Leta 2021 se temeljne pravice Romov in potujočih skupin še vedno ne spoštujejo v celoti. Anticiganizem, diskriminacija, revščina in socialna izključenost ter kazniva dejanja iz sovraštva in sovražni govor še naprej vplivajo na nesorazmerno število Romov in potujočih skupin po vsej EU. Ukrepi za boj proti pandemiji koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) so te težave še poslabšali.

Svet Evropske unije je 12. marca 2021 sprejel priporočilo o enakosti, vključevanju in udeležbi Romov ter države članice pozval, naj do septembra 2021 sprejmejo nacionalne strateške okvire za Rome. Le 11 držav članic je revidirane nacionalne strategije predložilo pred koncem leta 2021.

EU države članice spodbuja, naj Rome in potujoče skupine vključijo v vse politične in pravne dokumente, ki so namenjeni podpori in zaščiti ranljivih skupin. Novi strateški okvir EU za Rome določa sedem splošnih ciljev in z njimi povezanih ciljev, ki jih je treba doseči do leta 2030. V središče postavlja boj proti anticiganizmu in diskriminaciji ter spodbujanje polne udeležbe in vključevanja Romov s kombinacijo osrednjih in ciljno usmerjenih politik.

Večina držav članic je svoje strategije predložila z zamudo in pogosto ni upoštevala ali proučila prejšnjih strategij. Povečala so se prizadevanja za posvetovanje s civilno družbo in organi za enakost, vendar je malo dokazov o pomembnejši udeležbi Romov in potujočih skupin pri oblikovanju in izvajanju novih strategij. V letu 2021 je samo 11 držav članic vzpostavilo nacionalno platformo za Rome za učinkovitejše vključevanje civilne družbe.

MNENJE AGENCIJE FRA 5.1

Države članice EU bi morale dati prednost izvajanju svojih nacionalnih strateških okvirov za Rome. Ti bi morali vključevati konkretne in merljive cilje za zagotovitev učinkovitega spremljanja in zbirke podatkov. Države članice bi morale razmisliti o obetavnih praksah v drugih državah EU in uporabiti smernice, ki sta jih zagotovili agencija FRA in delovna skupina za Rome. Spodbujati bi morale krepitev zmogljivosti romskih organizacij civilne družbe in jih sistematično pozivati k sodelovanju pri oblikovanju, izvajanju in spremljanju ukrepov za vključevanje Romov.

MNENJE AGENCIJE FRA 5.2

Države članice bi morale razmisliti o ukrepih za boj proti diskriminatornemu ravnanju organov kazenskega pregona do Romov in potujočih skupin. Takšni ukrepi bi lahko vključevali usposabljanje delavcev na področju kazenskega pregona in pravosodja na podlagi smernic, ki jih je pripravila agencija FRA, pobud za usposabljanje, ki jih je predložila Agencija EU za usposabljanje na področju preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, pobud agencije FRA in pobud za usposabljanje, ki sta jih predložila Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi ter Urad za demokratične institucije in človekove pravice. Države članice bi morale zagotoviti, da primere policijskega nasilja, v katere so vpleteni Romi, hitro preiščejo neodvisni organi, žrtvam pa bi morale pomagati pri prijavi morebitnih policijskih kršitev.

Člen 21 Listine EU o temeljnih pravicah prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi etničnega ali socialnega porekla ali pripadnosti narodnostni manjšini. Od leta 2000 pravo EU (direktiva o rasni enakosti 2000/43/ES) spodbuja enako obravnavanje ter prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo.

Agencija FRA je v svojem poročilu o temeljnih pravicah za leto 2021 države članice EU pozvala, naj sprejmejo potrebne ukrepe za preprečevanje in popolno odpravo diskriminatornega ravnanja policistov. Poleg tega je organe kazenskega pregona pozvala, naj izdajo posebne, praktične in uporabne smernice, s katerimi bi se preprečilo, da bi policisti izvajali diskriminatorno etnično profiliranje. Te smernice je treba vključiti v standardne operativne postopke in kodekse ravnanja ter o njih sistematično obveščati policiste na terenu.

Raziskava, ki jo je agencija FRA objavila leta 2021, kaže, da je med policisti še vedno razširjeno etnično ali rasno profiliranje ljudi, ki se dojemajo kot Romi ali potujoče skupine, hkrati pa negativne izkušnje s policijo spodkopavajo zaupanje v javne organe. Leta 2021 so v dveh državah članicah poročali o dveh smrtnih incidentih, v katera so bili vpleteni romski moški in policijski organi. Poročilo Evropske komisije Evropskemu parlamentu o izvajanju direktive o rasni enakosti od držav članic zahteva, da objavijo podatke o pritožbah, ki jih prejmejo policija, inšpektorati in sodstvo.

6

AZIL, VIZUMI, MIGRACIJE, MEJE IN INTEGRACIJA

Spoštovanje temeljnih pravic na zunanjih mejah je bilo še vedno eden od glavnih izzivov na področju človekovih pravic v EU. Še vedno so bile izražene obtožbe o zavračanju vstopa in se je pojavljalo nasilje na mejah. Enako velja za smrti na morju in kopnem ter zamude pri iskanju varnega pristanišča za migrante, rešene na morju. Nadaljevala sta se pridržanje v zvezi z azilom in pridržanje v zvezi z vračanjem, tudi kot del okrepljene politike zadrževanja na mejah.

EU si je prizadevala za operacionalizacijo novih obsežnih sistemov informacijske tehnologije, ki vključujejo zaščitne ukrepe za temeljne pravice, za katere se pričakuje, da se bodo učinkovito izvajali.

Člen 78(1) PDEU ter člena 18 in 19 Listine EU o temeljnih pravicah prepovedujejo vračanje (tj. vrnitev posameznika, ki mu grozi preganjanje ali je resno ogrožen) in kolektivni izgon. Člen 4 Listine prepoveduje mučenje in druge oblike grdega ravnanja. To je absolutna obveznost, ki ne dopušča izjem ali odstopanj.

Spoštovanje temeljnih pravic na mejah je bilo leta 2021 še vedno velik izziv v EU, saj so večkrat poročali o domnevnem zavračanju vstopa in policijskem nasilju. Na morskih in kopenskih mejah sta umrli 3 402 osebi, ko so osebe poskušale doseči EU, humanitarni reševalni čolni pa so se spopadali z grožnjami in težavami pri iskanju varnega pristanišča. Rešeni migranti in begunci so na morju čakali nekaj dni ali še dlje, kar je ogrozilo njihovo varnost in telesno integriteto.

MNENJE AGENCIJE FRA 6.1

Države članice bi morale razmisliti o vzpostavitvi učinkovitih in neodvisnih mehanizmov za nadzor nacionalnih meja skupaj z razpoložljivimi pritožbenimi mehanizmi, neodvisno od izida pogajanj o predlaganih pravilih EU v okviru pakta o migracijah in azilu. Države članice bi morale zagotoviti, da pristojni organi nemudoma in učinkovito preiščejo obtožbe o zavračanju vstopa in grdem ravnanju.

MNENJE AGENCIJE FRA 6.2

Države članice bi morale v vsakem posameznem primeru presoditi možnost uporabe alternativnih pridržanju. Kadar države članice uporabijo pridržanje kot skrajni ukrep, morajo spoštovati vse zaščitne ukrepe, ki se zahtevajo v skladu z Listino in Evropsko konvencijo o človekovih pravicah. Tistim, ki so pridržani do vrnitve, bi moral biti v praksi na voljo dostop do brezplačne pravne pomoči, da bi v postopku vračanja lahko uveljavljali svojo pravico do učinkovitega pravnega sredstva v skladu s členom 47 Listine in dostopa do pravnega varstva na splošno.

Člen 6 Listine, člen 8(2) revidirane direktive o pogojih za sprejem (2013/33/EU), člen 15(1) direktive o vračanju (2008/115/ES) in člen 28(2) dublinske uredbe od držav članic zahtevajo, da v vsakem posameznem primeru proučijo, ali so mogoči ukrepi, ki so manj prisilni kot pridržanje, vendar se v praksi alternative pridržanju redko uporabljajo zaradi nevarnosti pobega.

Zaščita temeljnih pravic v okviru pridržanja je bila leta 2021 še vedno ogrožena zaradi podaljšanih obdobij pridržanja, neustreznih pogojev pridržanja, domnevno grdega ravnanja mejne straže, nepresoje nujnosti in sorazmernosti odvzema prostosti na podlagi posamičnega primera ter pomanjkljivega ločevanja ranljivih ljudi. Poleg tega nekatere države članice omejujejo dostop do brezplačne pravne pomoči.

MNENJE AGENCIJE FRA 6.3

EU in države članice bi morale okrepiti prizadevanja za ozaveščanje o pravicah in razpoložljivih pravnih sredstvih oseb, katerih podatki so shranjeni v zbirkah podatkov obsežnih informacijskih sistemov EU, skupaj z vzpostavitvijo učinkovitih nadzornih mehanizmov. Države članice bi morale zagotoviti obvezno usposabljanje o temeljnih pravicah za vse vključeno osebje.

Člen 8(2) Listine in zakonodaja EU o varstvu podatkov določata pravico do dostopa, popravka in izbrisa posameznikovih shranjenih podatkov. To pravico zagotavljajo tudi predpisi o vzpostavitvi obsežnih interoperabilnih zbirk podatkov EU na področju svobode, varnosti in pravice. Agencija FRA je v preteklih raziskavah ugotovila, da imata delovanje in interoperabilnost obsežnih informacijskih sistemov EU, ki zbirajo raznovrstne osebne podatke, pomembne posledice za temeljne pravice.

Usposabljanje pooblaščenega osebja je pravna obveznost v skladu z večino pravnih instrumentov, ki urejajo obsežne informacijske sisteme in njihovo interoperabilnost. CEPOL, eu-LISA in Frontex so leta 2021 organizirali dejavnosti usposabljanja na ravni EU, da bi okrepili znanje pristojnih organov o tehničnih vidikih in vidikih poslovne uporabe ter posledicah uporabe sistemov. Agencija FRA k takšnemu usposabljanju prispeva s prispevki o temeljnih pravicah.

7

INFORMACIJSKA DRUŽBA, ZASEBNOST IN VARSTVO PODATKOV

Leta 2021 so se zakonodajne in politične pobude, ki se nanašajo na novo tehnologijo, osredotočile na obvladovanje tveganj, ki jih je prinesla povečana digitalizacija vseh vidikov življenja. V središču pozornosti so bili ključni dokumenti v zvezi z umetno inteligenco in moderiranjem spletnih vsebin. Izredne razmere, povezane z obvladovanjem pandemije, so na preizkus postavile načela varstva podatkov v praksi in oblikovanje varnostnih ukrepov.

Osnutek uredbe o umetni inteligenci, objavljen aprila 2021, je bil prvi poskus ureditve industrije umetne inteligence ob uvedbi zaščitnih ukrepov za temeljne pravice. Institucije EU in države članice so si prizadevale doseči dogovor o obsegu in mejah sprejemljive uporabe umetne inteligence. Hkrati je bilo treba nenehno znova poudarjati pravice do varstva podatkov in zasebnosti v zvezi z ukrepi za zaščito posameznikov, tako glede pandemije kot pred kriminalnimi dejavnostmi. Šlo je za enak vzorec, kot ga je agencija FRA prepoznala v poročilih o temeljnih pravicah vsako leto od leta 2014.

Leta 2021 so imeli strokovnjaki in civilna družba na ravni EU in na nacionalni ravni veliko pripomb o vključitvi ustreznih zaščitnih ukrepov za temeljne pravice v osnutek zakonodaje EU o umetni inteligenci. Pripravljene so številne različice, ki različno obravnavajo razna vprašanja o temeljnih pravicah. Osnutek predloga vsebuje spodbudna sklicevanja na temeljne pravice, vendar so med drugim Evropski odbor za varstvo podatkov (EOVP), Evropski nadzornik za varstvo podatkov (ENVP), nacionalne institucije za človekove pravice, organizacije civilne družbe in akademiki izrazili skupne pomisleke. Primeri vključujejo kategorijo prepovedanih aplikacij umetne inteligence in morebitno potrebo po vključitvi dodatnih sistemov umetne inteligence, kot je družbeno točkovanje, ki ga izvajajo

MNENJE AGENCIJE FRA 7.1

Zakonodajalec EU bi moral zagotoviti, da se v prihodnji zakonodaji o umetni inteligenci v celoti spoštujejo temeljne pravice, tako da po potrebi upošteva pomanjkljivosti, ki so jih ugotovili EOVP, ENVP, civilna družba in drugi. Zakonodajalec bi moral zagotoviti predvsem, da je obseg primerov uporabe v različnih kategorijah tveganja jasen in da so za praktične primere na voljo zadostna navodila in varstvo, kar zadeva skladnost s temeljnimi pravicami. Zanašanje na samoocenjevanje je resda dobrodošel prvi korak, vendar bi moralo biti podprto z učinkovitim nadzorom neodvisnih organov, ki imajo dovolj sredstev in potrebno strokovno znanje o temeljnih pravicah.

MNENJE AGENCIJE FRA 7.2

Institucije EU in države članice, ki urejajo digitalne storitve, bi morale zagotoviti, da se prepreči tako čezmerno kot pomanjkljivo odstranjevanje vsebin ter da prakse moderiranja niso nesorazmerne, tako da ne posegajo v pravice do svobode izražanja, svobode obveščanja in nediskriminacije. Glede na pomen na dokazih temelječega nadzora za učinkovito moderiranje spletnih vsebin, ki je skladno s temeljnimi pravicami, bi morale institucije EU in države članice zagotoviti, da ustrejni pravni okvir akademskim strokovnjakom in strokovnjakom civilne družbe omogoča zakonit dostop do podatkov in izvajanje raziskav.

zasebne organizacije, veliko zanašanje na samooceno podjetij glede primerov uporabe umetne inteligence z visokim tveganjem ter potrebo po okrepitvi nadzornih mehanizmov in organov, odgovornih za to delo.

Širjenje nezakonite vsebine na spletu, vključno s sovražnim govorom, ogroža temeljne pravice. V zvezi s tem so predlogi za ureditev digitalnih storitev na ravni EU in nacionalni ravni obetaven trend. Vendar je več zainteresiranih strani (ENVP, EOVP, nacionalne institucije za človekove pravice, organi za varstvo podatkov in organizacije civilne družbe) poudarilo, da urejanje vsebin in storitev, ki se zagotavljajo prek spleta, ustvarja tudi izzive za varstvo temeljnih pravic, kot so pravice do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja, do varstva osebnih podatkov in do svobode izražanja in obveščanja ter prepoved nediskriminacije (členi 7, 8, 11 in 21 Listine EU o temeljnih pravicah).

Nacionalne pravne pobude in osnutek zakona o digitalnih storitvah so vzbudili različna mnenja in kritike. Pri njihovem proučevanju so prišli na dan nekateri skupni pomisleki. Med njimi sta potreba po zagotavljanju sorazmernosti ukrepov za moderiranje spletnih vsebin in pomen zagotavljanja učinkovitih nadzornih mehanizmov.

Poleg tega so raziskave ključne za razumevanje, kako je mogoče spletne vsebine moderirati, ne da bi ogrozili varstvo pravic uporabnikov. Za to je potreben dostop do podatkov o delovanju digitalnih platform v zvezi z njihovim vplivom na temeljne pravice. Vendar so nekatere velike platforme zunanjim strokovnjakom iz organizacij civilne družbe preprečile, da bi leta 2021 izvedli raziskave v zvezi s temeljnimi pravicami, saj so jim onemogočile dostop do svojih podatkov.

Zaščita državljanov pred raznovrstnimi grožnjami, vključno s pandemijo, nezakonitimi vsebinami na spletu in kibernetiskim kriminalom, je dobronamerna. Vendar so institucije EU in države članice v ta namen sprejele zakonodajo ali razmišljajo o sprejetju zakonodaje, ki bi lahko posegala v temeljne pravice, predvsem v pravici do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja in do varstva osebnih podatkov (člena 7 in 8 Listine).

Priprava potrdil za covid-19 je ustvarila izzive z vidika varstva podatkov, kar so poudarile institucije za varstvo podatkov in organizacije civilne družbe v večini držav članic. Kljub nedavni sodni praksi ESČP o množičnem nadzoru in sodni praksi Sodišča EU o hrambi podatkov so države članice še naprej vlagale zakonodajne predloge, namenjene okrepitvi nadzora in hrambe podatkov, ne da bi vanje vključile zadostne zaščitne ukrepe za temeljne pravice. Varovanje zdravja in varnosti posameznikov sta legitimna cilja, toda strokovnjaki so opozorili, da je treba izvesti ustrezne preizkuse nujnosti in sorazmernosti, s katerimi bi zagotovili, da noben ukrep ne bo povzročil kršitev pravic do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja in do varstva osebnih podatkov ali drugih temeljnih pravic.

MNENJE AGENCIJE FRA 7.3

Institucije EU in države članice bi morale zagotoviti, da vse nove pravne pobude, namenjene spodbujanju varnosti posameznikov, spoštujejo temeljne pravice, naj gre za izredne razmere ali ne. Predvsem bi morali pravni ukrepi, sprejeti za boj proti pandemiji covid-19 ali spodbujanje varnosti pred nacionalnimi grožnjami, zagotoviti izvajanje ustreznih zaščitnih ukrepov za zaščito pravic do varstva osebnih podatkov in do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja. V demokratični družbi bi morali biti takšni ukrepi zakonsko predpisani, nujni in sorazmerni. Neodvisni nadzorni mehanizmi bi morali zagotoviti, da se ti ukrepi redno pregledujejo. Posamezniki bi morali imeti možnost pritožbe zoper takšne ukrepe in dostop do učinkovitih pravnih sredstev.

8

OTROKOVE PRAVICE

V letu 2021 je pandemija koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) še vedno ustvarjala izzive za pravice otrok. Evropska komisija je marca 2021 prvič sprejela strategijo EU o otrokovih pravicah na šestih tematskih področjih, med katerimi so tudi socialno-ekonomsko vključevanje otrok, zdravje in izobraževanje, spodbujanje udeležbe otrok in boj proti nasilju nad otroki. Strategijo dopolnjuje evropsko jamstvo za otroke, še en pomemben mejnik v obravnavi revščine in socialne izključenosti otrok.

Število otrok, ki so prosilci za azil, se je močno povečalo, nestanovitne razmere na mejah pa so ustvarile resne izzive. Pridržanje otrok migrantov se je nadaljevalo v številnih državah članicah, tudi ko starost osebe še ni bila določena. V številnih državah članicah so se nadaljevali izzivi pri izvajanju direktive o procesnih jamstvih ((EU) 2016/800), mednarodni organi za spremljanje pa so izrazili zaskrbljenost glede pogojev pridržanja otrok v nasprotju z zakonodajo.

MNENJE AGENCIJE FRA 8.1

Evropska komisija bi lahko razmislila o zagotavljanju ciljno usmerjene podpore in smernic državam članicam za izvajanje evropskega jamstva za otroke in strategije EU o otrokovih pravicah. To bi lahko vključevalo olajševanje izmenjave dobrih praks pri izvajanju in spremljanju.

Države članice bi morale zagotoviti, da imajo njihovi nacionalni akcijski načrti za izvajanje evropskega jamstva za otroke in strategije EU o otrokovih pravicah dovolj virov in da obravnavajo najranljivejše otroke, zlasti v zvezi z vplivom pandemije covid-19.

Evropska komisija in države članice bi morale še naprej proučevati vpliv pandemije na duševno zdravje otrok in sprejeti ukrepe za preprečevanje nadaljnjih negativnih posledic.

Pandemija covid-19 je še naprej vplivala na številne otrokove pravice, ki jih ščiti Listina EU o temeljnih pravicah, kot so pravica do izobraževanja (člen 14) ter do potrebnega varstva in skrbi za zagotovitev njihove dobrobiti (člen 24). Delež otrok, izpostavljenih tveganju revščine ali socialne izključenosti v EU 27, se je po zadnjih statističnih podatkih Eurostata povečal z 22,2 % v letu 2019 na 24,2 % v letu 2020.

Svet Evropske unije je leta 2021 sprejel evropsko jamstvo za otroke, tj. program za preprečevanje revščine otrok in boj proti njej ter zagotavljanje dostopa do osnovnih storitev za vse otroke, vključno z ranljivimi skupinami. Številne zainteresirane strani in civilna družba so jamstvo pozdravile. Države članice ga bodo morale v letu 2022 prenesti v nacionalne akcijske načrte.

Evropska komisija je sprejela prvo strategijo EU o otrokovih pravicah. Strategija opredeljuje raznovrstne ukrepe na področjih, ki jih je prizadela tudi pandemija covid-19.

Države članice so v letu 2021 še naprej zagotavljale finančno pomoč, socialno varstvo in posebne izobraževalne ukrepe za zmanjšanje negativnih posledic pandemije covid-19. Vpliv pandemije na duševno zdravje otrok je vzbudil zaskrbljenost, čeprav njegov obseg še ni povsem znan.

Število otrok in otrok brez spremstva, ki so v letu 2021 zaprosili za azil, je močno zraslo, z manj kot 130 000 v letu 2020 na skoraj 167 000 v letu 2021. Otroci migranti so upravičeni do zaščite po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah, Evropski konvenciji o človekovih pravicah, Listini in zakonodaji EU, kot je direktiva o pogojih za sprejem. Vendar so razmere otrok migrantov v nekaterih državah članicah in na mejah EU pogosto vzbujale skrb.

Zavračanje vstopa in uporaba nasilja v najmanj sedmih državah članicah EU sta prizadela tudi otroke, ki so potovali s svojimi družinami, in otroke brez spremstva. Organizacije ZN, civilna družba in Svet Evrope so te razmere ostro obsodili.

Pridržanje otrok z družinami in otrok brez spremstva se nadaljuje v številnih državah članicah, tudi med ugotavljanjem starosti. V skladu z zakonodajo EU bi bilo treba pridržanje otrok uporabiti le kot izjemno skrajni ukrep. V strategiji EU o otrokovih pravicah, sprejeti marca 2021, so predlagani številni ukrepi, vključno z oblikovanjem alternativ pridržanju otrok migrantov.

MNENJE AGENCIJE FRA 8.2

Države članice EU bi morale otrokom, ki potujejo z družinami, in otrokom brez spremstva zagotoviti ustrezne pogoje za sprejem. Evropska komisija bi morala podpreti države članice pri oblikovanju alternativ pridržanju, ki je eden od ukrepov, določenih v strategiji EU o otrokovih pravicah.

MNENJE AGENCIJE FRA 8.3

Države članice EU bi morale v svojih prizadevanjih za izvajanje direktive EU o procesnih jamstvih ter drugega mednarodnega in nacionalnega prava razmisliti o uporabi alternativ pridržanju otrok, ki so osumljene ali obdolžene osebe. Očitke o neustreznih razmerah ali obravnavi otrok, ki jim je bila odvzeta prostost, je treba v celoti raziskati in odpraviti. Države članice bi morale zagotoviti, da strokovnjaki, ki se ukvarjajo z otroki v kazenskem pravosodnem sistemu, sodelujejo pri usposabljanju o pravicah otrok v stiku z zakonom in otrok, ki jim je bila odvzeta prostost.

Člen 48 Listine zagotavlja pomembne zaščitne ukrepe za domnevo nedolžnosti in pravico do obrambe. Po členu 24 Listine pa je treba upoštevati predvsem koristi otroka.

Direktiva o procesnih jamstvih za otroke, ki so osumljene ali obdolžene osebe v kazenskem postopku (2016/800/EU) opredeljuje številne omejitve odvzema prostosti otroku v nasprotju z zakonodajo in določa minimalne pogoje za njihovo obravnavo, kot so dostop do zdravstvenega varstva, fizični in duševni razvoj, izobraževanje in redno uveljavljanje pravice do družinskega življenja. Listina prepoveduje vsakršno obliko mučenja ali nehumanega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (člen 4). Številni mednarodni organi za spremljanje pa so poudarili neprimerno ravnanje z otroki, ki jim je bila odvzeta prostost, leta 2021 v nekaterih državah članicah.

Pravne reforme za vključitev direktive o procesnih jamstvih v nacionalno zakonodajo z rokom junija 2019 so se nadaljevale leta 2021. Postopki ugotavljanja kršitev, ki so se začeli leta 2019 proti sedmim državam članicam, so ostali odprti. Številne države članice so leta 2021 začele spreminjati svojo kazenskopravno zakonodajo z močnim poudarkom na alternativah pridržanju in ustanovitvi specializiranih sodišč za mladoletnike.

9

DOSTOP DO PRAVNEGA VARSTVA

To poglavje se osredotoča na dve obsežni temi: pravice žrtev glede na posebne kategorije žrtev in neodvisnost sodstva. To je še posebej pomembno za vladavino prava.

EU je leta 2021 dodatno okrepila pravice žrtev. V okviru platforme Pravice žrtev je Evropska komisija nadaljevala razpravo o tem, kako se direktiva o pravicah žrtev (2012/29/EU) nanaša na različne skupine žrtev. Države članice so sprejele nove pravne ukrepe in/ali ukrepe politike za krepitev splošnih pravic vseh žrtev kaznivih dejanj, zlasti žensk kot žrtev nasilja na podlagi spola.

Ob tem so se poglobili pomisleki glede spoštovanja načela vladavine prava, zlasti neodvisnosti sodstva. Primanjkljaji so se nadaljevali v številnih državah članicah EU. Veljati je začel mehanizem za pogojevanje razdelitve sredstev EU, zato se postopoma oblikujejo ukrepi za kaznovanje kršitev načela pravne države.

Člena 8 in 9 direktive o pravicah žrtev določata, da ima vsaka žrtev kaznivega dejanja pravico do ustreznih storitev za podporo. V skladu s tem morajo države članice v kazensko-pravnih sistemih zagotoviti, da je na voljo dovolj storitev za podporo, ki izpolnjujejo opredeljene standarde uspešnosti.

Dokazi iz raziskave agencije FRA iz leta 2021 kažejo, da je mreža delujočih podpornih organizacij v mnogih državah članicah še vedno razdrobljena in nepopolna, policija pa pogosto težko ugotovi, katere podporne organizacije so na voljo in najprimernejše za posamezne žrtve. Zaradi takih razmer nekatere države članice na primer zagotavljajo obsežno podporo za žrtve trgovine z ljudmi ali ženske kot žrtve nasilja v družini ali spolnega nasilja, pri čemer je drugim žrtvam, kot so žrtve rasističnega nasilja, homofobnega nasilja ali situacijskega nasilja, na primer v primeru kaznivih dejanj zoper premoženje na voljo omejena podpora.

Raziskava agencije FRA za leto 2021 je pokazala še, da ima zelo malo držav članic register pooblaščenih služb za podporo žrtvam. Takšen register bi policiji in organom kazenskega pravosodja olajšal odločitve o tem, katere službe, ki izpolnjujejo zadevne standarde, je mogoče pozvati za zagotavljanje podpore žrtvam.

MNENJE AGENCIJE FRA 9.1

V skladu z direktivo o pravicah žrtev bi morale države članice EU zagotoviti, da imajo vse žrtve kaznivih dejanj – ne glede na vrsto kaznivega dejanja – dostop do organizacije, ki zagotavlja storitve podpore. Zagotavljanje storitev podpore žrtvam bi moralo temeljiti na standardih kakovosti, na primer v postopku certificiranja ali akreditacije, ki zagotavlja, da zagotovljene storitve podpore izpolnjujejo opredeljene standarde uspešnosti.

MNENJE AGENCIJE FRA 9.2

Države članice EU bi morale v skladu z Istanbulsko konvencijo vzpostaviti trdno pravno podlago za nujne zaščitne ukrepe, ki jih izda policija, ne da bi bila potrebna privolitev ali vloga žrtve. Poleg tega bi morale države članice zagotoviti, da organi kazenskega pregona takšne zaščitne ukrepe dejansko izdajo v vseh ustreznih primerih, da se strogo nadzoruje, ali storilec te ukrepe upošteva, in da se neupoštevanje odločno sankcionira.

V skladu s členoma 50 in 52 Istanbulske konvencije morajo države članice, ki so konvencijo ratificirale, zagotoviti, da je policija sposobna in pripravljena zagotoviti takojšnjo in zanesljivo zaščito žrtvam z izdajo nujnih zaščitnih ukrepov. Vendar pravni sistemi nekaterih držav članic še vedno ne vsebujejo nujnih zaščitnih ukrepov, v drugih državah članicah pa jih policija nerada uporablja, kot kažejo podatki, ki jih je agencija FRA pridobila leta 2021. V nekaterih se nujni ukrepi izdajajo, vendar se malo stori, da bi se zagotovilo, da jih nasilni storilci zanesljivo upoštevajo.

MNENJE AGENCIJE FRA 9.3

Države članice EU morajo zagotoviti, da njihovo sodstvo ostane neodvisno in nepristransko, in s tem zagotoviti, da se o zadevah v zvezi s pravom EU odloča v skladu z načelom pravne države in temeljnimi pravicami, vključno s členom 47 Listine. Države članice EU bi morale poskrbeti zlasti, da sodnikom in tožilcem ne grozijo disciplinski postopki zaradi načina opravljanja svoje sodne funkcije.

Neodvisno sodstvo je temelj pravne države in dostopa do sodnega varstva (člen 19 Pogodbe o Evropski uniji, člen 67(4) Pogodbe o delovanju Evropske unije in člen 47 Listine EU o temeljnih pravicah). To neodvisnost lahko ogrozijo zunanji akterji, kot sta vlada ali mediji, in notranji mehanizmi toge sodne uprave, ki pritiska na tožilce ali sodnike, na kar je Sodišče EU opozorilo v svojih sodbah iz leta 2021 v zadevah v zvezi s sodišči na Poljskem in Madžarskem.

Ta nevarnost je povezana predvsem z ukrepi disciplinskega nadzora. Če se takšni ukrepi sploh uporabljajo proti sodnikom in državnim tožilcem, je treba zelo paziti, da ne posegajo v opravljanje sodne funkcije.

10

NAPREDEK PRI IZVAJANJU KONVENCIJE O PRAVICAH INVALIDOV

Evropska komisija je začela izvajati novo strategijo EU o invalidnosti za obdobje 2021–2030. Uradno je bila sprejeta uredba o skupnih določbah, ki uvaja stroga merila za zagotavljanje skladnosti financiranja EU s Konvencijo o pravicah invalidov. Okrepljene so bile pravice invalidov v železniškem prometu. Poročilo Evropskega parlamenta o pridobljenih spoznanjih iz peticij v zvezi s pravicami invalidov je osvetlilo področja izboljšav tako za Unijo kot za države članice.

Pandemija koronavirusne bolezni 2019 (covid-19) je povzročila višjo stopnjo umrljivosti in bolniške odsotnosti med invalidi. Poročila o grdem ravnanju so povzročila porast pozivov k nujni deinstitucionalizaciji. V sklepu Evropskega odbora za socialne pravice o segregaciji invalidnih otrok v izobraževanju je bila poudarjena potreba po popolnoma vključujočem osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju.

Države članice so naredile naslednje korake za izvajanje novega evropskega akta o dostopnosti. Zunaj obsega veljavnih direktiv EU se Konvencija o pravicah invalidov še vedno izvaja neenakomerno. Vse države članice imajo zdaj nacionalni organ za spremljanje Konvencije o pravicah invalidov.

Člen 19 Konvencije o pravicah invalidov in strategija EU o invalidnosti za obdobje 2021–2030 zahtevata deinstitucionalizacijo invalidov. Uvedba strategije o invalidnosti bo povečala potrebo po dokončanju postopka deinstitucionalizacije v EU. Pri tem procesu bodo pomagale smernice Komisije državam članicam o izboljšavah na področju samostojnega življenja in vključevanja v skupnost, ki naj bi bile objavljene leta 2023.

MNENJE AGENCIJE FRA 10.1

EU in države članice bi morale nujno pospešiti svoja prizadevanja za deinstitucionalizacijo, vključno z ustrezno uporabo in spremljanjem skladov EU, ter tako zagotoviti, da lahko invalidi živijo neodvisno in so vključeni v skupnost. To postane še posebej pomembno za preprečevanje nadaljnjih kršitev pravic invalidov v prihodnjih pandemijah ali drugih izrednih razmerah s podobnimi učinki.

Nova uredba o skupnih določbah (2021/1060), sprejeta leta 2021, določa pogoje in postopke za osem skladov EU. Financiranje izrecno povezuje s skladnostjo s Konvencijo o pravicah invalidov. Uredba od držav članic zahteva, da vzpostavijo ureditve za zagotovitev, da se politika, zakonodaja in standardi dostopnosti ustrezno upoštevajo pri pripravi in izvajanju programov. Zahteva še, da so organizacije invalidov vključene v celotni cikel financiranja ter da se Konvencija o pravicah invalidov izvaja in uporablja kot omogočitveni pogoj za uporabo skladov EU.

Uredba o skupnih določbah je torej pomembno sredstvo za zagotovitev, da se skladi EU ne uporabljajo za utrditev ali drugačno razširitev institucionaliziranih oblik življenja (na primer s sofinanciranjem prenove takšnih institucij). Njen cilj je zagotoviti, da namesto tega skladi prispevajo k procesu deinstitutionalizacije (na primer s sofinanciranjem novih struktur in storitev, ki omogočajo podprte oblike življenja v skupnosti).

Pandemija covid-19 je izpostavila nujno potrebo po deinstitutionalizaciji. Zaradi pandemije so invalidi izpostavljeni večjemu fizičnemu tveganju. Zaradi večjega tveganja družbene izolacije je pri njih tudi veliko tveganje za duševno dobro počutje, zlasti kadar so v institucionaliziranih okoljih.

Člen 33(2) Konvencije o pravicah invalidov zahteva, da vse države članice EU ustanovijo neodvisen organ za spremljanje. To so zdaj storile vse države članice in Unija, s čimer je leto 2021 postalo leto, ko je bil ta ključni mejnik pri spremljanju Konvencije o pravicah invalidov v celoti dosežen.

Vendar se ti organi pri delovanju še vedno srečujejo z izzivi, vključno z nezadostnimi sredstvi, zmogljivostmi in človeškimi viri, o čemer se poroča v tem in prejšnjih poročilih o temeljnih pravicah. Hkrati nas je pandemija opomnila na potrebo po ozaveščanju o pravicah invalidov, kar je temeljna funkcija teh organov. Nazadnje, nacionalni organi bodo potrebovali dodatna sredstva za vlogo, ki jo zanje predvideva nova uredba o skupnih določbah, vključno s spremljanjem skladnosti s Konvencijo o pravicah invalidov v različnih fazah uporabe skladov EU.

MNENJE AGENCIJE FRA 10.2

Države članice EU bi morale zagotoviti, da organom, ki jih določijo za organe za spremljanje iz člena 33(2), namenijo zadostne človeške in finančne vire. Pri oblikovanju, spremljanju in izvajanju ustreznih politik in skladov EU bi si morale prizadevati za tesno partnerstvo s temi organi. Zagotoviti bi morale tudi, da imajo ti organi vse potrebne vire za učinkovito in uspešno izpolnjevanje svojih nalog, zlasti v ciklih politike in financiranja EU.

MNENJE AGENCIJE FRA 10.3

Države članice EU bi morale pospešiti izvajanje direktive o spletni dostopnosti in evropskega akta o dostopnosti ter si prizadevati, da zagotovijo dostopnost na področjih, ki še niso usklajena z zakonodajo EU, da bi invalidi lahko polno sodelovali v vseh vidikih življenja in imeli enako kot drugi dostop do objektov, naprav in storitev, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo.

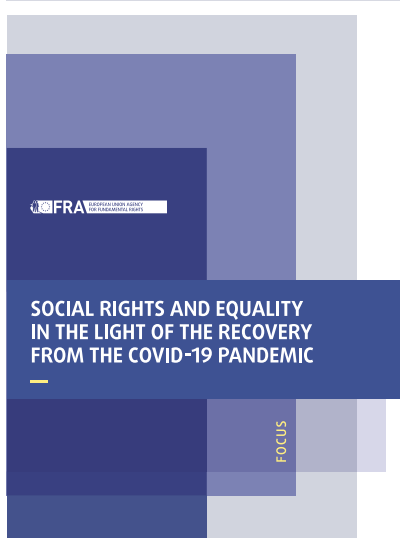
Člen 9 Konvencije o pravicah invalidov od držav pogodbenic zahteva, da invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo v mestih in na podeželju.

Pandemija je razkrila pomanjkljivosti pri obveščanju invalidov. Številna javna spletna mesta je treba kljub sprejetju direktive o spletni dostopnosti ((EU) 2016/2102) še vedno izboljšati, izvajanje evropskega akta o dostopnosti (Direktiva (EU) 2019/882) pa je še vedno v začetni fazi. Izzivi v zvezi z dostopnostjo so še vedno na področjih, kot so volilna okolja, sodišča in promet.

Leta 2021 je bil na področju varstva temeljnih pravic dosežen napredek, a je bilo hkrati opazno tudi nazadovanje. Poročilo agencije FRA z naslovom *Fundamental Rights Report 2022* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2022) zajema pregled glavnih dogodkov v EU med januarjem in decembrom 2021 ter izraža mnenja agencije o njih. Poudarja napredek in preostale ovire, s čimer zagotavlja vpogled v glavna vprašanja, ki usmerjajo razprave o temeljnih pravicah po vsej EU.

Letos so v središču socialne pravice in enakost z vidika okrevanja po pandemiji covid-19. V drugih poglavjih so obravnavani Listina EU o temeljnih pravicah, enakost in nediskriminacija, rasizem, ksenofobija in s tem povezana nestrpnost, vključevanje Romov, azil in migracije, informacijska družba, zasebnost in varstvo osebnih podatkov, otrokove pravice, dostop do pravnega varstva ter napredek pri izvajanju Konvencije o pravicah invalidov.

SPODBUJANJE IN VARSTVO VAŠIH TEMELJNIH PRAVIC V EU —

Celotno poročilo agencije FRA *Fundamental Rights Report 2022* (Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2022) je na voljo na spletnem naslovu: <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022>.

Glejte tudi povezane publikacije agencije FRA:

- FRA (2022), Poročilo o temeljnih pravicah za leto 2022 – mnenja agencije FRA, Luxembourg, Urad za publikacije, <https://fra.europa.eu/sl/publication/2022/fundamental-rights-report-2022-fra-opinions> (na voljo v vseh 24 uradnih jezikih EU);
- FRA (2022), *Social rights and equality in light of the recovery from the Covid-19 pandemic* (Socialne pravice in enakost z vidika okrevanja po pandemiji covid-19), Luxembourg, Urad za publikacije, <https://fra.europa.eu/sl/publication/2022/social-rights-equality-recovery-covid-19> (na voljo v angleščini in francoščini).

Prejšnja letna poročila agencije FRA o izzivih in dosežkih na področju temeljnih pravic v Evropski uniji so na voljo na [spletnem mestu](#) agencije FRA (v angleščini, francoščini in nemščini).

DODATNE INFORMACIJE

FRA – AGENCIJA EVROPSKE UNIJE ZA TEMELJNE PRAVICE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Dunaj – Avstrija
Tel. +43 158030-0 – Faks +43 158030-699
fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights
 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
 twitter.com/EURightsAgency

Urad za publikacije
Evropske unije